

min havâşşi'd-Düneysiriyyîn şeklinde yazılmıştır. Eserin mevcut nüshasında giriş kısmı yer almamaktadır. Sekiz bölümden meydana gelen eserde Düneysir'de oturan veya orayı ziyaret etmiş olan altmış âlimin biyografisine yer verilmiştir. Müstensih Ahmed b. Sa'dullah kitabın sonunda eserin aslında mevcut olan kasideleleri kitaba almadığını söyler. Müstensihin, "*Hilyetü's-seriyyîn min havâşşi'd-Düneysiriyyîn* kitabından seçtiklerimin sonudur" şeklindeki ifadesinden eserin üslûbuna dokunmadığı anlaşılmaktadır. Ahmed el-Harrânî ayrıca eseri Ömer b. Muhammed b. Hacı Sökmen el-Artukî'nin teşvikiyle hazırladığını ifade etmektedir. *Hilyetü's-seriyyîn*'deki biyografilerin büyük bir kısmı başka hiçbir eserde bulunmamaktadır. Kitapta yer alan çeşitli şairlere ait 500'ü aşkın beyit de hiçbir divanda mevcut olmadığından eser Arap edebiyatı tarihi açısından da dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. İbn Saîd, Zebîdî, Kıftî, İbnü'ş-Şa'âr, İbnü'l-Adîm ve İbnü'l-Fuvatî gibi müelliflerin faydalandığı *Hilyetü's-seriyyîn* İbrâhim Sâlih tarafından neşredilmiştir (Dımaşk 1406/1986, 1413/1992).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İlamış, *Hilyetü's-seriyyîn min havâşşi'd-Düneysiriyyîn* (nşr. İbrâhim Sâlih), Dımaşk 1413/1992, neşreden giriş, s. 5-18; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 478; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu Erbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 234; İbnü'l-Kıftî, *İhbârü'l-ulemâ* (Lippert), s. 290; İbnü'ş-Şa'âr, *Kalâ'idü'l-cümân fi ferâ'idü şu'arâ'i hâze'z-zamân* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1410/1990, V, 355-356; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 631-640*, s. 438-439; Safedî, *el-Vâfi*, XXII, 458; Sehâvî, *el-Hân bi't-tevbih*, s. 126; Keşfü'z-zunûn, I, 690; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IX, 334-335; Brockelmann, *GAL*, I, 406; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 785; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VII, 283-284; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1969, s. 367; a.mlf., *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1973, s. 221-223; Nihat Keklik, *Felsefenin İlkeleri*, İstanbul 1982, s. 123; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbiler Devleti*, İstanbul 1983, s. 384; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 45.

CEVAT İZGİ

İBN İSÂ

(İbn İsmâ'îl)

(ö. 967/1559-60)

Mutasavvif-şair.

902'de (1496-97) o dönemde Aydın vilâyetinin Saruhan sancağına bağlı bir kaza merkezi olan Akhisar'da doğdu. Asıl adı İlyas, babasının adı İsâ'dır. Hayatı hak-

kında bilinenler, bir Bayramî şeyhi olan babasının menâkıbına dair kaleme aldığı *Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddîn* adlı kendi eserine ve özellikle, bu eserin sonuna kimin tarafından eklendiği bilinmeyen kendisine dair bölüme dayanmaktadır.

İbn İsâ seyrü sülûkünü, medrese tahsilini tamamlamasının ardından önce Bayramiyye şeyhlerinden Muhammed Çelebi'den, daha sonra Şemsiyye-i Bayramiyye'nin Tennûriyye kolunun piri İbrâhim Tennûrî'nin oğlu Şeyh Kasım Efendi'den icâzet almış olan babası Mecdüddin İsâ'nın yanında tamamlayıp hilâfet almış; onunun 928 (1522) yılında Aydın'a yerleşmesi üzerine, Akhisar'daki tekke de onun makamına geçmiş, ancak babası hayatata iken (ö. 937/1530-31) ona karşı saygısızlık olacağı düşüncesiyle hiç kimseye hilâfet vermemiştir. Akhisar'da vefat eden İbn İsâ, Şeyh İsâ Camii bitişiğindeki türbede babasının yanına defnedilmiştir.

İbn İsâ'nın tarikat silsilesi, Mecdüddin İsâ Saruhânî ve Şeyh Kasım vasıtasıyla İbrâhim Tennûrî'ye, ondan da Şemsiyye-i Bayramiyye'nin piri Akşemseddin'e ulaşır. Buna göre İbn İsâ'ya nisbet edilen İseviyye'yi Tennûriyye'nin bir kolu saymak gerektiği halde Harîrîzâde onu Şemsiyye-i Bayramiyye'nin bir şubesi olarak göstermiştir (*Tibyân*, I, vr. 173^a). İbn İsâ'dan sonra İseviyye de fazla devam etmemiştir. İbn İsâ'nın Baba Ahmed Germiyânî, Muslihiddin Germiyânî, Muhammed Rûmî, Kasım Malatyavî, Rûşen-i Rûmî (Nûri Rûşenî), Abdî Halîfe Tirevî, Ömer Mentешеvî, Dede Hasan Bayındırî adlarını taşıyan sekiz kişiye hilâfet verdiği bilinmektedir (*Fusûl-i Aşere*, vr. 4^a). Bunlardan Kasım Malatyavî'nin Amasya'ya gönderildi-

İbn İsâ'nın türbesi - Akhisar / Manisa

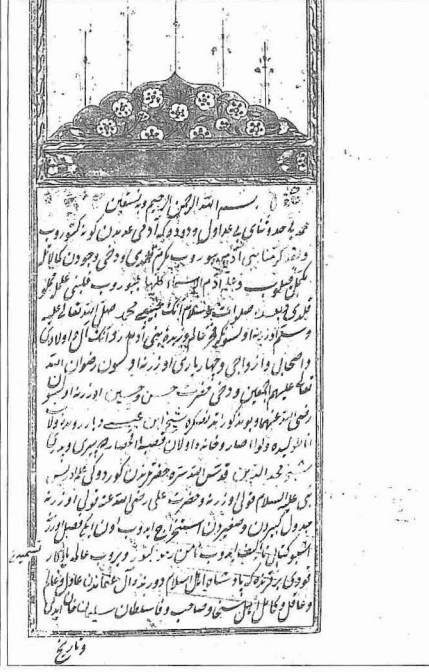

Natk-ı İbn İsâ adlı eserden bir sayfa (Millî Ktp., nr. 3664, vr. 86^a)

ği, Muhammed Rûmî'nin ise tekkesini İstanbul yakınlarında bir yere kurduğu belirtilmektedir (*Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddîn*, vr. 73^a).

Vahdet-i vücûd düşüncesini işlediği şiirleri tasavvufî muhtevasıyla olduğu kadar edebî yönüyle de dikkat çeken İbn İsâ'nın kullandığı teşbih, istiare, tevriye ve cinas sanatları aynı zamanda Osmanlı Türkçesi'nin inceliklerine vâkıf olduğunu da göstermektedir. *Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddîn*'de onun 10.000 ilâhi ve gazeli bulunduğu bildirilmekteyse de (vr. 73^b) bunlar günümüze ulaşmamıştır. Gölge oyununu anlatan bir gazeli Hellmut Ritter tarafından yayımlanmıştır (*Karagös Türkische Schattenspiele*, s. 572-573). Döneminde cifr ilminin en tanınmış mümessillerinden biri olan İbn İsâ'nın vefk yazmakta mâhîr olduğu nakledilir. Bazı kaynaklarda tabip olduğu ve tıbbâ dair bir eser kaleme aldığı da belirtilmektedir.

Eserleri. 1. *Natk-ı İbn İsâ*. Millî Kütüphane'deki bir mecmuada bu başlık altında kayıtlı yirmi gazeli Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). 2. *Menâkıb-ı Şeyh Mecdüdd-*

İbn İsâ'nın *Rumûz-ı'l-künûz fi'l-cifr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1986)

dîn ve Âdâb-ı Sâlikîn. İbn İsâ, babasının menkıbelerini anlatan bu eseri 961'de (1554) altmış yaşlarında iken tamamlamıştır. 150 menkıbe ihtiva eden eserin sonundaki üç menkıbe İbn İsâ'nın kendisiyle ilgili olup muhtemelen müridlerinden biri tarafından ilâve edilmiştir. Eserde menkıbelerin arasında tarikat âdâbı ve erkânıyla Bayramî silsilesine dair bilgiler de verilmiştir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 323; Akhisar Ktp., Zeynelzâde, nr. 1793). **3. Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ**. 1541'de telif edilen eser "mefâilün mefâilün fe'ülün" vezniyle yazılmış olup 868 kadar beyit ihtiva eder (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3629; İÜ Ktp., TY, nr. 3487, 7243). Eser Ali Yılmaz tarafından neşre hazırlanmıştır (bk. bibl.). **4. Rumûz-ı'l-künûz fi'l-cifr**. On iki fasıldan meydana gelen eser 965'te (1557-58) tamamlanmış olup bu tarihten hicri 2035 yılına kadar meydana gelecek olacıklardan söz etmektedir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1986; Fâtih, nr. 3432; Hacı Mahmud Efendi, nr. 4224, 4981). **5. Ferahnâme**. Harflerden mâna çıkarmaya dayalı bir eserdir. *Teshîr-ül-ekber fi ilmi'l-harf* adıyla da bilinir (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 1539, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1334; İÜ Ktp.,

TY, nr. 895; Millî Ktp., nr. A 169, vr. 33^a-51^a, nr. A 4085). Eser üzerinde Ülkü Kürkçü tarafından bir lisans tezi hazırlanmıştır (*İbn İsâ-yı Saruhânî: Ferahnâme*, 1997, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi). **6. Fusûl-i Seb'a**. Atvâr-ı seb'a ile ilgili bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 820). **7. Fusûl-i Aşere**. Eserde tarikat silsilesi, tarikat âdâbı, şeyh-mürîd ilişkisi, makamlar, vefk ve ilm-i havassa dair bilgiler verilmektedir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2709, Tâhir Ağa Tekesi, nr. 361, Hâşim Paşa, nr. 56, M. Ârif – M. Murad, nr. 139; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 572). **8. Kavâid-ül-teshîr** (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 567). **9. Tabîatnâme** (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5427, Reşid Efendi, nr. 1027; İÜ Ktp., TY, nr. 895). **10. Kıyâfetnâme**. İnsanların vücut yapılarıyla karakterleri arasında ilgi kuran manzum bir eser olduğu sanılmaktadır (Çelebioğlu, s. 106). **11. Kıyâmetnâme**. 3000 beyitten meydana geldiği belirtilmekle birlikte (*Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddîn*, vr. 73^b) günümüze ulaşmamıştır. **12. Risâle-i Mukantarât** (Âtîf Efendi Ktp., nr. 1698/1). Takvime dairdir (*Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, s. 137). **13. Terceme-i Müfredât-ı İbn İsâ** (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 567). **14.**

Nûriyye. Müellifin bu eseri II. Selim adına yazdığı ve Manisa valiliği sırasında (1543-1558) kendisine takdim ettiği kaydedilmektedir (*Hediyetü'l-ârifîn*, I, 226; *Osmanlı Müellifleri*, I, 18).

İbn İsâ'nın kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Rumûz-ı Dilgüşâ* (*Keşfü'z-zunûn*, I, 913; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 226; *Osmanlı Müellifleri*, I, 18); *Ebvâb-ı Sitte* (a.g.e., a.y.); *Kenzü'l-esrâr* (a.e., a.y.) Ankara Millî Kütüphanesindeki mecmuada (A-4077-2, vr. 41^b-56^a) yer alan *Miftâhu'l-hisâb* adlı eserin ona aidiyeti şüphelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İsâ. *Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddîn*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 323, tür.yer.; a.mlf., *Fusûl-i Aşere*, Nihat Azamat özel kitaplığı, vr. 4^a; *Keşfü'z-zunûn*, I, 913; II, 1253, 1270; Kâtib Çelebi, *Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa*, nr. 1877, vr. 174^b, 293^b; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 40^a, 110^a; Harîrîzâde, *Tib-yân*, I, vr. 173^a; Süleyman Köstendilî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Staatsbibliothek, nr. 1683, vr. 170^a; Hüseyin Vassâf, *Seftne*, II, 269; *Osmanlı Müellifleri*, I, 18; Bursalı Mehmed Tâhir, *Aydın Vilâyetine Mensûb Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etibânun Terâcim-i Ahvâlî* (haz. M. Akif Erdoğan), İzmir 1994, s. 1-2; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 226; Ekmel İzdem, *Dükkü-Bugünkü Akhisar*, Ankara 1944, s. 24; İbrahim Gökçen, *Saruhan Zaviye ve Yatırları*, İstanbul 1946, s. 27; H. Ritter, *Karagös Türkische Schattenspiele*, Wiesbaden 1953, s. 572-573; Mehmet Emin Müderrisoğlu, *Akhisar'da Bahar Bayramı ve Çağlak Mesiresi*, İzmir 1956, s. 4-11; a.mlf., *Akhisarlı Türk Büyükleri ve Eserleri*, İzmir 1956; Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Velî: Yaşamı-Soyu-Vakfı*, Ankara 1983, II, 223, 271; a.mlf. – Nihat Azamat, "Bayramiyye", *DİA*, V, 270; Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994, s. 85, 90, 92, 106, 113; Ali Rıza Karabulut – Ramazan Yıldız, *Gülzâr-ı Ma'nevî ve İbrâhim Tennûrî*, Ankara, ts. (Elif Matbaası), s. 12; Ali Yılmaz, *İbn-i İsâ-yı Saruhânî ve Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı* (profesörlük takdim tezi, 1996), AÜ İlahiyat Fakültesi; a.mlf., "Esmâ-i Hüsnâ Şârihi İbn İsâ-yı Saruhânî", *Diyanet Dergisi*, XXX/2, Ankara 1994, s. 19-29; a.mlf., "Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Sivas 1998, s. 1-34; *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi* (haz. Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr.), İstanbul 1997, s. 137; Cemâl Kurnaz – Mustafa Tatcı, "İlyas İbn İsâ'nın Şiirleri", *TUİBA* (Hasibe Mazi-oğlu Armağanı-I), XXI (1997), s. 187-220; *Kâmûs-ül-'alâm*, I, 258; Abdülbâki Gölpinarlı, "Bayramiyye", *İA*, II, 425; K. Süsşhim – J. Schacht, "Ağ Hışârî", *EP* (İng.), I, 309-310; "İlyas, İbn İsâ-ı Saruhânî", *TDEA*, IV, 375.

